PRACE NAUKOWE AKADEMII EKONOMICZNEJ WE WROCŁAWIU
Nr 1133 — 2006
Inwestycje finansowe i ubezpieczenia
– tendencje światowe a polski rynek

Agnieszka Wojtasiak
Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

WSPARCIE FINANSOWE SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW – WYBRANE INICJATYWY I INSTRUMENTY UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) stanowią podstawę wszystkich gospodarek europejskich. Ogromne znaczenie, jakie przypisuje się sektorowi MŚP w Unii Europejskiej (UE), znajduje wyraz w środkach przyznawanych przez UE na rozwój tego sektora.

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na instrumenty finansowe tworzone w celu zwiększenia możliwości dostępu do kapitału dla MŚP. Opisane zostaną instrumenty finansowe, którymi w imieniu Komisji Europejskiej (KE) zarządza Europejski Fundusz Inwestycyjny (EFI). Należą do nich: European Technology Facility Start up (ETF Start up), SME Guarantee Facility (SMEG), Seed Capital Action (SCA). Podstawą prawną i budżetową dla opisywanych instrumentów jest obecnie IV wieloletni program dla przedsiębiorstw i przedsiębiorczości; od roku 2007 będzie to Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji.

2. Założenia polityki europejskiej wobec MŚP

2.1. Traktat o Unii Europejskiej

Ramy prawne prowadzenia europejskiej polityki wobec MŚP stworzył Traktat o Unii Europejskiej. Najważniejsze postanowienia traktatu w tej dziedzinie zawiera art. 130, w którym stwierdza się, że Wspólnota i jej kraje członkowskie powinny działać na rzecz stworzenia korzystnego otoczenia dla rozwoju przedsiębiorstw

(szczególnie małych i średnich) oraz współpracy między nimi. Artytuł 130F.2 dotyczy zachęcania firm, zwłaszcza małych i średnich, do współpracy z ośrodkami badawczymi i uniwersytetami w zakresie badań i rozwoju technologicznego; tytuł IV mówi o spójności ekonomicznej i społecznej, harmonijnym rozwoju i niwelowaniu różnic rozwojowych między regionami oraz likwidowaniu zacofania niektórych obszarów, zwłaszcza wiejskich [6, s. 75].

2.2. Inicjatywa na rzecz wzrostu i zatrudnienia

Kolejnym ważnym przedsięwzięciem była Inicjatywa na rzecz wzrostu i zatrudnienia, wprowadzona decyzją Rady UE w 1998 r. Celem inicjatywy było stymulowanie wzrostu zatrudnienia poprzez wsparcie tworzenia i rozwoju innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw o dużym potencjale wzrostu. W inicjatywie zostały zdefiniowane m.in. trzy instrumenty finansowe dla sektora MŚP: European Technology Facility Start up (ETF Start up), SME Guarantee Facility (SMEG), Seed Capital Action (SCA) oraz przypadający na nie budżet na lata 1998-2000 [1].

2.3. Strategia lizbońska i wynikające z niej inicjatywy

Dokumentem istotnym, z punktu widzenia rozwoju gospodarki UE, a także kształtowania polityki wobec MŚP, jest Strategia lizbońska, przyjęta na szczycie Rady Europejskiej w Lizbonie w roku 2000. Celem planu przyjętego na 10 lat było uczynienie z UE gospodarki najbardziej konkurencyjnej, opartej na wiedzy, zdolnej do systematycznego wzrostu, zapewniającej większą liczbę miejsc pracy w warunkach większej spójności społecznej. Działania dążące do wypełnienia deklaracji przedstawionych w Lizbonie zakładają konieczność podjęcia dalszych kroków mających na celu: wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie innowacyjnego środowiska gospodarczego i stymulowanie działań nakierowanych na rozwój nowych elektronicznych form prowadzenia działalności gospodarczej oraz wykorzystanie możliwości rynku wewnętrznego. Zwrócono uwagę na uproszczenie prawa europejskiego, co sprzyjałoby powstawaniu MŚP. Zalecone przez Radę działania znalazły odzwierciedlenie m.in. w Europejskiej karcie małych przedsiębiorstw i IV wieloletnim programie dla przedsiębiorstw i przedsiębiorczości. Europejska karta małych i średnich przedsiębiorstw została zaakceptowana przez Radę Europejską w czerwcu 2000 r. na szczycie w Santa Maria de Feira. Główne założenia dotyczyły przedsięwzięć na rzecz poprawy sytuacji małych firm przez stymulację przedsiębiorczości oraz lepsze dostosowanie wykorzystywanych instrumentów finansowych do potrzeb MŚP [6, s. 75].

Najważniejszą wspólnotową inicjatywą dotyczącą sektora MŚP są wieloletnie programy dla przedsiębiorstw i przedsiębiorczości. Stanowią one prawne i budżetowe podstawy wsparcia sektora MŚP. Obecnie realizowany jest IV wieloletni

program – MAP (2001-2006). Głównym celem[1] MAP jest umożliwienie MŚP dostępu do kapitału. Jest on kontynuacją Inicjatywy na rzecz wzrostu i zatrudnienia w zakresie zdefiniowanych tam, wspomnianych wyżej, instrumentów finansowych dla MŚP. Przypadający na realizację programu budżet na lata 2001-2006 wyniósł 538 mln euro.

Najnowszą inicjatywą wynikającą z priorytetów Strategii lizbońskiej odnośnie do sektora MŚP jest Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP) 2007-2013. CIP będzie składał się z trzech podprogramów: Programu na rzecz przedsiębiorczości i innowacji, Programu wsparcia polityki dotyczącej technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz Programu na rzecz inteligentnej energii dla Europy. Z punktu widzenia instrumentów finansowych dla MŚP największe znaczenie w ramach CIP ma Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji. Skupi on działania dotyczące przedsiębiorczości (w tym sektora MŚP), konkurencyjności w przemyśle oraz innowacji. Program będzie ważnym instrumentem wdrażającym główne działania w strategicznych obszarach polityk określonych w Europejskim programie na rzecz przedsiębiorczości oraz stanowiącym wsparcie na poziomie wspólnotowym dla działań państw członkowskich w celu realizacji Europejskiej karty małych przedsiębiorstw. Mimo iż interesy MŚP są szczególnie uwzględnione w Programie na rzecz przedsiębiorczości i innowacji, będą one również odzwierciedlone w całym programie [9, s. 3]. W ramach CIP nadal będą dostępne instrumenty finansowe, dla których podstawą prawną i budżetową jest obecnie MAP. CIP wprowadza również nowe rozwiązania dotyczące wsparcia finansowego dla MŚP.

3. Podział instrumentów finansowych Unii Europejskiej dostępnych dla MŚP

Instrumenty finansowe UE można zdefiniować jako narzędzia interwencji finansowej UE, zaprojektowane w ten sposób, aby jak najefektywniej spełniały swoje funkcje. Są one finansowane z budżetu UE na mocy określonych regulacji prawnych.

Celem instrumentów finansowych UE dla MŚP jest zwiększenie możliwości dostępu tego sektora do kapitału. Instrumenty finansowe mogą być dostępne dla MŚP bezpośrednio lub pośrednio. W pierwszym przypadku środki są przemieszczane z budżetu UE do MŚP. W drugim zaś środki są dostępne poprzez fundusze strukturalne lub za pośrednictwem międzynarodowych instytucji finansowych. Na tej podstawie instrumenty finansowe UE możemy podzielić na:

[1] Inne cele to: promowanie przedsiębiorczości, tworzenie przyjaznego otoczenia biznesu, zwiększenie konkurencyjności MŚP, zapewnienie wysokiej jakości usług dla wsparcia MŚP.

- instrumenty bezpośrednio dostępne dla MŚP – środki są przeznaczone na finansowanie konkretnych projektów[2]. Instrumenty są wdrażane przez określone dyrektoraty generalne KE, gdzie MŚP może ubiegać się bezpośrednio o finansowanie;
- instrumenty finansowe pośrednio dostępne dla MŚP, zaliczamy do nich:
  - instrumenty dostępne przez fundusze strukturalne – środki finansowe są dostępne poprzez instytucje na szczeblu krajowym lub regionalnym,
  - instrumenty dostępne za pośrednictwem międzynarodowych instytucji finansowych [4, s. 2]; do międzynarodowych instytucji finansowych, przy udziale których odbywa się wsparcie sektora MŚP, należą m.in. Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Fundusz Inwestycyjny, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju.

W dalszej części artykułu zostaną przedstawione instrumenty finansowe UE pośrednio dostępne dla sektora MŚP. Będą to instrumenty zarządzane w imieniu KE przez EFI. Należą do nich: ETF Start up, SMEG, SCA. Odbiorcami wsparcia w ramach tych instrumentów finansowych są tzw. instytucje pośredniczące, np.: fundusze *venture capital*, banki, fundusze gwarancyjne, które dzięki środkom z UE mają za zadanie ułatwienie dostępu do kapitału dla MŚP. Środki alokowane poprzez instrumenty finansowe są dostępne w formie m.in. dotacji, pożyczek, gwarancji, finansowania funduszy *venture capital*.

Jak wspomniano wyżej, podstawy prawne i budżetowe dla omawianych instrumentów zostały wyznaczone przez Inicjatywę na rzecz wzrostu i zatrudnienia oraz MAP, natomiast od roku 2007 podstawą prawną dla tych instrumentów będzie CIP. Ostatecznymi beneficjentami wsparcia są MŚP zlokalizowane w państwach członkowskich UE, państwach należących do Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu oraz w Bułgarii, Rumunii i w Turcji. CIP rozszerza listę tych beneficjentów o obszar Bałkan Wschodnich.

4. Instrumenty finansowe Unii Europejskiej dostępne dla MŚP w ramach MAP

4.1. European Technology Facility Start up (ETF Start up)

ETF Start up to program wspierania funduszy *venture capital*. Celem instrumentu jest przede wszczystkim zakup udziałów w funduszach kapitału zalążkowego, działających regionalnie lub skoncentrowanych na określonych branżach, a także funduszach inwestujących w przedsiębiorstwa wykorzystujące osiągnięcia B&R – np. fundusze związane z parkami naukowymi, ośrodkami naukowo-badawczymi.

[2] Na przykład związanych ze środowiskiem i energią, innowacyjnością i badaniami, edukacją i szkoleniami.

W celu pozyskania środków z Unii Europejskiej fundusz *venture capital* zwraca się do EFI z wnioskiem o finansowanie. EFI przeprowadza wstępną analizę wniosków. Pod uwagę branych jest wiele czynników. Możemy je podzielić na czynniki odnoszące się do kadry zarządzającej funduszem, do funkcjonowania samego funduszu i do rynku, na którym fundusz funkcjonuje.

Do czynników związanych z kadrą zarządzającą funduszem należą:

- niezależność – grupa osób zarządzających powinna być niezależna w swych decyzjach od innych instytucji,
- doświadczenie i kwalifikacje kadry oraz zdolność do tworzenia wartości dodanej,
- możliwość zaangażowania się w zarządzanie funduszem w całym okresie jego istnienia.

Do czynników związanych z samym funduszem należą:

- polityka inwestycyjna – fundusze powinny skupiać swoją politykę inwestycyjną na innowacyjnych przedsiębiorstwach z sektora MŚP z potencjałem wzrostu, działających na rynku przez okres nie dłuższy niż 5 lat,
- zgodność strategii inwestycyjnej z celami, na które są przeznaczone środki z UE,
- działanie funduszu na zasadach rynkowych – zorientowanie na zysk,
- dostosowanie strategii inwestycyjnej do rynku, na którym działa fundusz,
- drogi wyjścia z funduszu (sprzedaż inwestorowi strategicznemu, wprowadzenie przedsiębiorstwa na giełdę, sprzedaż menedżerom, umorzenie udziałów),
- wielkość funduszu – możliwość sprostania przyjętej polityce inwestycyjnej,
- oczekiwana stopa zwrotu z inwestycji,
- inni inwestorzy – szczególne znaczenie mają inwestorzy z sektora prywatnego.

Do czynników związanych z rynkiem należą:

- identyfikacja rynku docelowego dla funduszu i potencjału wzrostu sektora MŚP,
- rozmiar rynku [3].

Wnioski, które zostają pozytywnie rozpatrzone przez EFI, trafiają następnie do KE, gdzie dokonywana jest ich ostateczna selekcja.

Inwestycje w fundusz mogą trwać od 5 do 12 lat. Maksymalny udział środków z UE w danym funduszu wynosi 25%. W szczególnych przypadkach jest to 50%; dotyczy to nowych funduszy, które będą miały istotny wpływ na rozwój rynku *venture capital* w określonym regionie lub w określonych branżach. Maksymalna kwota inwestycji w fundusz wynosi 10 mln euro. Inwestycje ze środków UE są dokonywane na takich samych zasadach jak zakup udziałów w funduszach *venture capital* przez inne podmioty. Komisja Europejska ponosi takie same ryzyko oraz może osiągnąć takie same zyski. Fundusze mogą łączyć finansowanie z instrumentu ETF Start up z innymi środkami publicznymi, jednak wymagane jest minimum 50% udziału prywatnych środków [7, s. 10]. Po upływie okresu, na jaki powstał fundusz, następuje „wyjście z funduszu". Komisja Europejska otrzymuje wtedy kapitał odpowiadający udziałowi w funduszu.

4.2. Seed Capital Action (SCA)

Celem instrumentu jest współfinansowanie kosztów zarządzania funduszem *venture capital*. W ramach SCA Komisja Europejska przyznaje środki w formie grantu dla funduszy *venture capital* na zatrudnienie kadry zarządzającej, zorientowanej na finansowanie MŚP na bardzo wczesnym etapie ich rozwoju. Kapitał dostarczony przez fundusz w fazie zalążkowej dla MŚP ma najczęściej na celu zbudowanie prototypu produktu, przeprowadzenie wstępnych badań rynkowych, przygotowanie dokładnego biznesplanu, opłacenie procedury patentowej lub skompletowanie zespołu menedżerskiego [8, s. 10]. Wsparcie finansowe ze strony KE wynosi do 100 000 euro na pokrycie kosztów zatrudnienia każdego zarządzającego. Maksymalnie dzięki przyznanym środkom może być zatrudnionych 3 zarządzających [7, s. 13].

4.3. SME Guarantee Facility (SMEG)

Celem programu poręczeń jest promocja przedsiębiorczości, zwiększenie potencjału wzrostu i konkurencyjności w sektorze MŚP, ułatwienie dostępu MŚP do kapitału dłużnego. Instytucjami pośredniczącymi, uczestniczącymi w SMEG są:

- instytucje gwarancyjne (fundusze poręczeń, towarzystwa poręczeń wzajemnych, stowarzyszenia funduszy poręczeń),
- instytucje finansowe udzielające pożyczek.

Instytucje pośredniczące są wybierane z uwzględnieniem: wpływu na dostęp do finansowania dla MŚP, wpływu instrumentu na podejmowanie ryzyka w finansowaniu MŚP przez danego pośrednika. Gwarancje udzielane przez EFI odnoszą się do konkretnych transakcji. Są udzielane do określonej wysokości, ustalonej w umowie KE z instytucją pośredniczącą. Zobowiązanie EFI dotyczące płatności jego udziału w stratach finansowych na rzecz instytucji pośredniczącej trwa do momentu, gdy łączna, skumulowana wysokość płatności, jakich EFI miałby dokonać dla pokrycia strat z danego portfela, pomniejszona o skumulowaną kwotę odzyskanych sum, osiągnie ustaloną w umowie kwotę. Po osiągnięciu tej kwoty gwarancja wygasa automatycznie [2].

Gwarancje przybierają formę:

- gwarancji bezpośrednich dla instytucji finansowych – gwarancje są udzielane bezpośrednio instytucjom finansowym, które udzielają kredytów dla MŚP, dzięki gwarancjom instytucje finansowe są skłonne udzielać pożyczek na bardziej ryzykowne projekty realizowane przez MŚP oraz zapewnić finansowanie większej liczbie MŚP,
- gwarancji pośrednich – gwarancje są udzielane instytucjom gwarantującym, które następnie poręczają pożyczki dla MŚP, udzielane przez instytucje finansowe.

W ramach instrumentu SMEG oferowane są następujące rodzaje poręczeń:

- poręczenia pożyczek – są to gwarancje bezpośrednie lub pośrednie, których celem jest umożliwienie zaciągania pożyczek przez MŚP zatrudniających do 100 osób,

- poręczenia mikropożyczek – są to gwarancje bezpośrednie, mające na celu dostęp do pożyczek o niskiej wartości nominalnej (poniżej 10 tys. euro) dla MŚP zatrudniających do 10 pracowników,
- poręczenia kapitału udziałowego – są to gwarancje pośrednie dla instytucji kupujących udziały w MŚP [7, s. 5].

5. Instrumenty finansowe Unii Europejskiej dostępne dla MŚP w ramach CIP

Jak wspomniano wcześniej, od roku 2007 podstawą prawną i budżetową dla istniejących instrumentów finansowych UE obsługiwanych przez EFI będzie CIP. Tabela 1 przedstawia porównanie instrumentów w ramach MAP i CIP.

Tabela 1. Instrumenty finansowe dostępne w ramach MAP i CIP

MAP Okres 2000-2006 Budżet – 538 mln euro	CIP okres 2007-2013 budżet – 1 bln euro
ETF Start up Fundusze *venture capital* – etap uruchomienia	GIF fundusze *venture capital* – etap uruchomienia – etap rozwoju aniołowie biznesu
SMEG Poręczenia pożyczek Poręczenia mikropożyczek Poręczenia kapitału udziałowego	SMEG poręczenia pożyczek poręczenia mikropożyczek poręczenia kapitału udziałowego i finansowania mezzanine poręczenie sekurytyzacji
CBS SCA	CBS SCA działania w zakresie partnerstwa

Źródło: [5].

Jak wynika z tab. 1, CIP zawiera rozszerzony zestaw instrumentów finansowych, które mają ułatwić MŚP dostęp do kapitału. Fundusze *venture capital* będą zasilane za pomocą instrumentu na rzecz wzrostu i innowacji (GIF). Jest on zbliżony do ETF Start up. Należy jednak zwrócić uwagę, iż środki będą przeznaczone dla funduszy ryzyka inwestujących w MŚP nie tylko w fazie uruchomienia, ale także w fazie rozwoju. W ramach GIF przewidziane jest finansowanie aniołów biznesu. Są to zazwyczaj osoby, które pragną zainwestować część swoich nadwyżek pieniężnych w nowe przedsięwzięcia. Dodatkowo, zazwyczaj jako doświadczeni przedsiębiorcy, świadczą oni usługi doradcze na rzecz wybranych MŚP.

W ramach SMEG pojawia się poręczenie finansowania mezzanine oraz poręczenie sekurytyzacji. Finansowanie mezzanine jest to finansowanie pośrednie ma-

jące cechy długu bankowego i kapitału własnego. Różni się od obu wymienionych form sposobem spłaty. Jest to zatem instrument hybrydowy stanowiący połączenie tych dwóch form finansowania. Sekurytyzacja polega na emisji dłużnych papierów wartościowych na podstawie aktywów firmy, w tym poręczeń. Udzielone przez EFI poręczenia dla instytucji finansowych zmniejszają ryzyko emitowanych papierów wartościowych, co obniża wysokość premii żądanej przez kupujących. Poręczenia w ramach sekurytyzacji zmniejszają koszt kapitału zarówno dla instytucji finansowych, jak i dla MŚP, które są ostatecznym beneficjentem pozyskanego tą drogą kapitału.

W ramach systemu rozwijania zdolności MŚP (CBS) obok SCA pojawia się instrument określany jako „działania w zakresie partnerstwa". Instrument ten ma formę dotacji i jest przeznaczony na wspieranie pośredników finansowych w krajach, w których pośrednictwo to jest na niskim poziomie.

Literatura

[1] Council Decision of 19 May 1998 on measures of financial assistance for innovative and job-creating small and medium enterprises-the growth and employment initiative, 98/347/EC.

[2] Decyzja Rady z dnia 20 grudnia 2000 r. w sprawie wieloletniego programu na rzecz przedsiębiorstw i przedsiębiorczości, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw, 2000/819/WE.

[3] ETF Start up – Investment Policy, Venture Capital Funds, European Commission, DG ECFIN, 2006.

[4] European Union support programmes for SMEs. An overviev of the main funding opportunities available to European SMEs, European Commission, DG Enterprise, 2004.

[5] Financial Instruments: from MAP to CIP, European Commission, DG ECFIN, 2006.

[6] Matusiak K., Mażewska M., *Wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości w świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucji rynku pracy*, MGiP, Warszawa 2004.

[7] Report on the financial instruments of the multiannual programme for enterprise and entrepreneurship, and in particular for small and medium-sized enterprises (2001-2005), 31.12.2004.

[8] Tamowicz P., *Fundusze venture capital w Polsce. Informator*, PARP, Warszawa 2002.

[9] Wniosek dotyczący decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającej program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji, Komisja Europejska, 6.04.2005.

FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES – SELECTED INITIATIVES AND INSTRUMENTS OF THE EUROPEAN UNION

Summary

SMEs today play a central role in the European Union (EU) economy. One of the European Union's aims is to promote successful entrepreneurship and to improve the business environment for SMEs, to allow them to meet the challenges faced in today's economy to realize their full potential This paper covers financial instruments managed by the EIF in the name of the EC. Main goal of these instruments is to increase SMEs access to loans, guarantees and equity financing. The budgetary and legal framework for these instruments are Multiannual programme for enterprise and entrepreneurship, and in particular for small and medium-sized enterprises. The successor of this program will be Competitiveness and Innovation Programme.